
ZAŘIZOVÁNÍ PRVNÍHO ČESKÉHO PENZIONÁTU PRO DÍVKY V PRAZE 1898

Irena Štěpánová

Společenská úloha ženy v poslední třetině 19. století byla vážnou, všeobecně diskutovanou otázkou. V poměrech rakouské monarchie se v česky smýšlejícím prostředí k tomuto tématu jako ostatně i k jiným záležitostem připojoval akcent na národnost. Ideální česká žena, matka a vychovatelka, měla být nejen přiměřeně vzdělaná a emancipovaná, ale také národnostně probuditelá.

Ženské časopisy i denní tisk od 60. let vštěpují každé nově nastupující generaci zřetel na vlastenecké povinnosti žen a dívek¹. Žena má i svým zevnějškem prokazovat, že je skutečnou Češkou. Má se oblékat do českého národního kroje a pečovat o to, aby i její domácnost byla vedena a upravena v tomto duchu².

Možnosti vzdělání pro ženy se s postupem doby rozšiřovaly. Nejlepší podmínky byly v Praze. Významnou úlohu zde sehrál K. Světlou založený Ženský výrobní spolek, který svým frekventantkám nabízel kursy zaměřené na výuku cizích jazyků, výtvarného umění, hudby, ale i praktických předmětů, jako je účetnictví, těsnopis, ošetrovatelství a šití. Dobrou úroveň měla Vyšší dívčí škola, Městská dívčí pokračovací škola a Ústav pro vzdělávání učitelek, rodinnou školou byla Domácnost, exkluzivním ústavem bylo od r. 1890 dívčí gymnázium Minerva. Mimopražské uchazečky bydlely většinou v soukromí a ty, které jejich rodina nemohla tímto způsobem zabezpečit, měly od r. 1893 možnost ubytování ve velmi jednoduchých podmínkách útulny Záštitu, založené M. Červinkovou-Riegrovou.

V této nabídce, relativně široké, chyběla ovšem instituce typu penzionátu³ pro dívky z dobře situovaných mimopražských rodin. Nedostatek takového zařízení byl možná palčivěji pocíťován v pražské české společnosti než v těch kruzích, z kterých se měla vytvořit klientela budoucího ústavu. Je pravděpodobné, že jedním z impulsů vzniku českého penzionátu byla snaha vyrovnat se moravským poměrům. Brněnská Vesna měla český penzionát a druhý nabízela Olomouc ve svém Poettingeu. Zároveň je fakt, že instituce tohoto typu vznikají až teprve poté, co je vybudována poměrně široká základna umožňující dosáhnout vzdělání dívkám a ženám ze středních i dělnických a chudších zemědělských vrstev, dokladem značné demokratičnosti české společnosti.

První český penzionát pro dívky v Praze byl otevřen v r. 1898. Iniciativa k jeho založení vyšla z kroužku předních českých dam, které se angažovaly při

nejrůznějších kulturních a společenských příležitostech. Některé z nich měly osobní vazby na významné správní a finanční instituce, což bylo v tomto případě obzvlášť důležité. Předsedkyní zařizujícího výboru, který se scházel od začátku března, se stala Anna Podlipná, manželka pražského primátora, místopředsedkyní Anna Srbová-Lužická, jednatelkou Renata Tyršová a pokladní Leopoldina Ortová, jejíž manžel byl ředitelem Svatováclavské záložny. Ve výboru působila Růžena Jelínková-Doubková, Josefa Náprstková, Marie Čelakovská, Marie Gregorová, Anna Lauermannová a některé další.

Od prvních schůzek bylo zřejmé, že ústav bude sloužit nikoli jako vzdělávací, ale pouze ubytovací a výchovné zařízení, což bylo vzhledem k nabídce pražských učilišť přirozené. Druhým předpokladem bylo, že penzionát bude určen pro dívky pocházející z dobře finančně situovaných rodin. Uvažovaná kapacita byla 30–40 chovank. V čele ústavu bude stát ředitelka odpovědná výboru, budou zde dvě české a jedna francouzská vychovatelka, hospodyně a pomocný personál.

Jakmile byla žádost schválena pražským magistrátem a získána dotace od České spořitelny⁴, soustředila se práce výboru na získání vhodného objektu, který by vyhovoval náročným požadavkům. Podařilo se za přijatelných podmínek pronajmout dům v Žitné ulici, který zakoupil pro účely penzionátu Josef Ort⁵. Od dubna se potom rozeběhla práce zaměřená jednak na získání kvalitního personálu a propagaci penzionátu, jednak na jeho zařizování. Bylo rozhodnuto, že ústav zahájí svou činnost 15. září, tedy s novým školním rokem.

Počátkem května vyšly informativní zprávy ve všech předních denících, v zábavných i ženských časopisech, v regionálním tisku i v tisku krajanském⁶. Zároveň byly uveřejněny inzeráty na místa ředitelky a vychovatelek. Požadavky, které si výbor kladl, vypovídají samy o sobě o základním duchovním naladění. Žena, která se bude o toto místo ucházet, musí být „rodem i smýšlením Češka, náboženství křesťanského, z bezúhonné rodiny, mravně zachovalá, vdova neb svobodná, 30–40 let stará, všeobecného vzdělání, jemného ušlechtilého chování, mocna francouzské konverzace, hudebně vzdělaná, s vychovatelskými zkušenostmi, obeznaná ve vedení domácnosti“⁷.

Program budoucího penzionátu vypracovaný Annou Srbovou-Lužickou byl distribuován i ve formě letáčků, zasílaných vybraným rodinám. V textu se mimo jiné píše: „Máme za to, že význam vzdělaných a vlastenecky uvědomělých paní a dívek v organizaci národní plně uznáváte, dovolujeme si Vás proto prositi, abyste ráčili v kruhu svých přátel penzionát náš, který jsme v každém ohledu tak zařídily, aby mohl s elegantními ústavy cizinskými soutěžit, laskavě doporučovali. Budete tím pomáhati k vymanění českých dušiček dívkách z neblahého ovzduší ústavů cizáckých, jimž dosud tolik dcer ze zámožných kruhů našeho

měšťanstva a inteligence bývá svěřováno...“⁸. Domácí řád určoval denní režim a pravidla chování pro dívky, vychovatelky, ředitelku i ostatní zaměstnance. Dívky, přestože měly hodiny němčiny, měly zakázáno hovořit tímto jazykem na veřejnosti. Velký důraz byl kladen na výuku francouzštiny, ale existovala možnost vzdělávat se i v jiných jazycích. Při jídle se po české modlitbě konverzovalo francouzsky a bylo dbáno, aby dívky dodržovaly pravidla společenského chování. Dívky také byly poučovány, jak předkládat jídla a obsluhovat při stole. Do penzionátu docházel taneční mistr a pořádaly se pravidelné literární dýchánky, o jejichž program se staraly samy chovanky. Knihovna byla sestavena pod pečlivým dozorem dámského výboru. Do divadla směly pouze starší dívky na vybrané kusy se svolením kuratoria a samozřejmě v doprovodu vychovatelky. Zcela striktní byl zákaz vycházet z domu bez doprovodu. I cestu do školy a ze školy bylo nutno vykonávat společně s vychovatelkou. Děvčata nesměla mít u sebe větší peněžní částky. Kapesné 1–2 zl. měsíčně bylo určeno převážně na almužny, jisté cenzuře podléhala korespondence atd.

Je přirozeně diskutabilní, zda podobné ovzduší bylo pro rozvoj mladých dívek nejprůhodnější. Základní pravidla přísné klauzury byla společná všem podobným zařízením. Jsou produktem své doby. To, co zde bylo nebo chtělo být navíc, byla orientace na české národní zájmy. Tato myšlenka měla prolínat celým ústavem a měla se výrazně promítnout i do jeho vnější podoby, tedy do materiálního vybavení.

Zařízení domu považovaly členky výboru za stejně důležité jako jeho duchovní atmosféru. Zároveň zde byla možnost poskytnout zakázky českým firmám, neboť interiéry měly být nejen elegantní, aby se vyrovnaly „cizáckým“ penzionátům, ale zároveň měly být vizitkou české produkce. Vybavování domu probíhalo shodou okolností v době, kdy kulminuje svérázově laděný tzv. „český národní styl“, vydatně posílený vlivem Zemské jubilejní a Národopisné výstavy a střetá se s postupně sílící „kosmopolitní“ secesí. Nebylo sporu o tom, na kterou stranu se výbor přikloní.

Stačilo několik oznámení v tisku a několik žádostí o prospekty a podmínky případných zakázek, aby se čeští obchodníci a výrobci sami začali ucházet o možnost stát se dodavateli zařízení. Vznikala tu ve zvětšeném měřítku kompletní vzorová domácnost, která byla sice určena pro výuku a výchovu, ale přesto byla svým způsobem na přechodnou dobu dívkám i personálu domovem. Zakladatelky věnovaly vybavování domu mnoho času a úsilí. Hlavní slovo tu měla Renata Tyršová spolu s pokladní výboru Leopoldinou Ortovou. Otázka zařízení domu se pravidelně projednávala na výborových schůzích, takže je možné sledovat, jak se postupně neurčité představy a nápady přeměňovaly do konkrétní podoby⁹. Dům se zařizoval jako komplet, který měl suplovat v jistém směru

„rodinný“ život. Musel tedy mít jak svou „provozní“ část, studovnu, ložnice dívek a pokoje vychovatelek, tak i část reprezentativní, salon a jídelnu a samozřejmě i technické zázemí, umývárny, koupelnu, kuchyň a ubytování pro pomocný personál.

Salon a dvě jídelny, velká a malá, se staly téměř esencí českého stylu v jeho kultivované podobě. Renata Tyršová požádala o konzultaci arch. Jana Koulu, člověka, který ideálně spojoval svou profesi s letitým zájmem o lidovou kulturu. Záhy se ukázalo, že nábytek do reprezentačních místností penzionátu už vlastně existuje. 15. června 1898 byla na pražském Výstavišti (kde ještě stála výstavní dědina z Národopisné výstavy i Česká chalupa z výstavy Jubilejní) otevřena Výstava architektů a inženýrů. Široce pojatá expozice měla i své oddělení „interieurů“. Právě tady na nábytkových kompletech byla patrnější než v jiných oblastech konfrontace národního a secesního stylu. Jan Koula byl autorem dvou garnitur, salonu a jídelny. Byl soudobým tiskem považován za předního představitele českého národního stylu. Jeho protiváhu, sloh nazývaný „anglický“ prezentoval arch. Edv. Kadraba¹⁰.

Koulův černě mořený salon s intarzií ze slonové kosti, inspirovaný českou renesancí, a jídelna odvozená od lidových vzorů, zhotovená z dubu a vykládaná „národními ornamenty“ ze vzácných barevných dřev¹¹ byly zakoupeny pro penzionát a Koula sám se podílel na dovybavení těchto místností¹².

Nábytek byl nejdůležitějším prvkem zařízení, udával celkový ráz a výbor neváhal za obě garnitury zaplatit značný obnos¹³. Stejně důležité se jevílo vybavení kuchyně. Bylo předem rozhodnuto, že jídlo se bude vařit ve vlastní režii. Při plném obsazení bylo nutné počítat s plnou penzí pro zhruba 50 osob. Kuchyňský nábytek a zařízení měly využívat všech dostupných dobových vymožeností, protože i zde, i když nešlo o rodinnou školu typu Domácnosti, kde by se chovanky učily vařit, měla být předvedena ukázková kuchyně. Firma J. Hrubý a M. Vyhnálek ze Smíchova nabídla penzionátu „vzorný a praktický nábytek kuchyňský ze smrkového dřeva, pevný nátěr světlé barvy lakovaný, zdobený českými ornamenty“ a dodala náčrtky, přesný popis a rozpočet¹⁴. Do kuchyně byly objednány i „stroje“ (bohužel bez bližší specifikace) a lednička.

V domě byl zaveden plyn, který se používal na svícení v hlavních místnostech a částečně i k vaření a vytápění. V jídelnách a v salonu a studovně byly plynové lustry, v ložnicích se svítilo mimo to i petrolejovými lampami. Nábytek do ložnic, studovny a pokojů vychovatelek byl zakoupen z běžné sériové výroby. Tady dominovalo hledisko účelnosti, praktičnosti a pochopitelně také ceny. Ložnice byly vybaveny bílým nábytkem (kovové postele, skříňky na prádlo, věšáky na šaty, židle). V pokoji každé vychovatelky byla postel podobného typu¹⁵, skříň, stůl, židle, „židle pro pohodlí“ a mycí stolek. Zcela účelově a podle sou-

dobých zásad hygieny byla zařízena i umývárna (dvojité mycí stolky s konvicí, umyvadlem, věšákem na ručníky a plentou).

Vedle základního nábytku bylo třeba dům vybavit „mnohonásobnými těmi drobnostmi, jichž v domácnosti je třeba“¹⁶. I tady probíhalo zařizování po dvou liniích, reprezentativní a praktické. Aby byl ústav skutečně pohodlně a elegantně zařízen, požádaly dámy z kuratoria o dovolu prohlédnout si právě dokončenou Strakovu akademii. Zdá se, že tu našly inspiraci především pro dokončení úpravy společenských místností penzionátu. Bylo třeba objednat koberce, záclony, obrazy, dekorativní nádoby, svícny a lustry atd. Zároveň se rozběhla korespondence ohledně stolního prádla, utěrek, ručníků, povlaků. Muselo se zajistit kuchyňské a stolní nádobí, příbory¹⁷, samovar¹⁸ a podobně.

Nejvíce nabídek se sešlo k textilu. Výbor tu neměl jednoduchou úlohu, protože si navzájem konkurovaly české závody. Některé doporučovaly i zboží vyrobené národními ornamenty ve tkaných vzorech a strojových výšivkách¹⁹. Podobně proti sobě stály i podniky nabízející koberce²⁰.

Za velmi důležitý byl považován výběr uměleckých předmětů, především obrazů a plastik. Už v prvních pracovních náčrtech se v zařízení reprezentativních prostor objevují obrazy, busty, „nějaká výzdobně užitná dílka“, zrcadla, dekorační nádoby, socha do výklenku, ikona, květinová dekorace, záclony atd. Vše je psáno zřejmě v průběhu porad rukopisem R. Tyršové a blíže neurčeno. Postupem doby a snad i po konzultacích s J. Koulou se výběr upřesňuje. Do velké jídelny přijde Leonardova Poslední večeře a „nějaké panorama od Muchy“, do salonu „některá reprodukce obrazů českých malířů, Čermáka, Brožíka, Hynaise, Aleše obsahu vlasteneckého, Poselství královské se znaky Zemí koruny české, Komenského mravoučné desatero a některá vhodná soška pěkně vypracovaná s českým syžetem“. Malou jídelnu zdobilo podobně jako na výstavišti fajánsové nádobí a vyšívané textilie. Celek zařízení doplnily dva klavíry (velká jídelna a studovna), hodiny, svícny, kalendáře a umělecké sklo. Příruční knihovna se vybavovala převážně z darů členek výboru, ale předem bylo stanoveno, že musí obsahovat zeměpisné mapy, slovníky německo- a francouzsko-české, naučný slovník, dějiny české literatury, dějiny české, dějiny literatury všeobecné, kulturní dějiny, nějaké antologie, něco z přírodních věd, adresář, Světozor, Zlatou Prahu a další časopisy.

Čistota stylu byla tedy striktně dodržována v salonu a malé jídelně. Do zařízení velké jídelny, která byla využívána i jako taneční sál, volněji pronikla jak klasická, tak zcela moderní „kosmopolitní“ umělecká díla.

Podobně nediferencovaný, spíše na náboženskou výchovu zaměřený byl výběr výzdoby ložnic, studovny a dokonce i soukromých pokojů vychovatelek²¹.

Vnitřní uspořádání a vybavení penzionátu vyjadřovalo tedy do značné míry jeho myšlenkovou náplň. Jeho zakladatelky musely odrážet kritiku ve dvojím směru. Plná penze 50 zl. měsíčně omezovala okruh možných zájemců. Zařízení bylo částí veřejnosti považováno za příliš nákladně vybavené.

Obě výtky členky výboru očekávaly. R. Tyršová se ve stati v Národních listech dva měsíce před otevřením ústavu²² pokusila vysvětlit, že půjde o instituci určenou pro úzkou společenskou vrstvu, která právě takového zařízení postrádá. Odráží námitky z kastovníctví, protože penzionát přispěje k rozvoji českého života a pomůže vychovat skupinu vzdělaných žen vyšší třídy. „Ani chvíli nebyly jsme na vahách, jaký ráz dáme svému ústavu. Ani před výtkou nelidovosti jsme se nezarazily, když jsme své požadavky postavily dost vysoko...“ Druhá námitka, týkající se zbytečného luxusu, byla zpochybněna později²³.

Ukázalo se, že existuje společenská poptávka po podobné instituci. Penzionát zahajoval svůj první rok 1898-99 s plným stavem třiatřiceti chovek. Dvě třetiny dívek docházelo externě na celý denní program bez snídaně²⁴. Děvčata ve věku od deseti do dvaceti let pocházela většinou z Čech, čtyři frekventantky byly z Moravy a dvě byly dcery českých rodičů žijících v cizině (otcové byli sládci v Porchově v Rusku a v bulharské Sofii). Nejčastějším povoláním otců byl ředitel cukrovaru (5x), statkář (4x), majitel realit, majitel válcového mlýna, notář, obchodník, inspektor, majitel továrny, lékař, majitel hotelu, majitel tkalcovny, gymnaziální profesor, stavitel²⁵. Jediná chovanka byla evangelického augsburského vyznání, ostatní římské katoličky. Většina dívek navštěvovala Vyšší dívčí školu, některé mladší její přípravku, jedna žákyně studovala konzervatoř a jedna se vzdělávala v malbě v soukromém ateliéru. Mimo cizojazyčné konverzace a tanečních hodin zabezpečoval penzionát výuku hry na klavír a pro zájemkyně kursy malby, vyšívání, případně i praxi v ústavní kuchyni. Konaly se přednášky z literatury, dějin umění a hudby, dívky společně navštěvovaly výstavy a muzea, zúčastňovaly se vzdělávacích vycházek a výletů, účinkovaly na domácích dýchánkách, cvičily v Tělocvičném spolku paní a dívek pražských.

Výroční zpráva po prvním roce fungování ústavu je velmi optimistická. Slibuje rozšíření míst frekventantek na čtyřicet (počítá s návratem dvou třetin původních chovek) a konstatuje, že ústavní budovu se podařilo zařídit tak, že „při volbě tvaru nábytku a jeho výzdoby řídily jsme se, pokud to prostředky a okolnosti dovozovaly, ohledem na národní rázovitost, abychom chovanky naše zvykly v rázu tom zálibu nalézati a vkus si tříbiti na výrobcích domácí tvorby a českého ducha,“ a zároveň se učinil významný krok ke vzdělání dcer těch vrstev společnosti, „při nichž vahou svého postavení neb národohospodářským významem svého jmění každý jedinec své povinnosti národní platně vykonávající má svůj význam“²⁶.

Praxe tak idylická zřejmě nebyla. Ústav s tuhou kázní pro chovanky i vychovatelky dost často měnil personál²⁷ a v průběhu několika málo let se připojily zásadní problémy svázané s pronajatým domem, který nejdříve odkoupila Svatováclavská záložna a posléze přešel do vlastnictví pražského magistrátu. Penzionát měl nájemní smlouvu do podzimu r. 1903. V r. 1904 přechází dům na nového majitele a penzionát se stěhuje do blízké Krakovské ulice č. 58. Na novém místě ještě krátkou dobu působí, ale pak je nahrazen jinými institucemi podobného charakteru²⁸.

První český penzionát pro dívky v Praze byl od samého počátku budován jako instituce pro malý počet společensky přesně vymezených chovek. Protože jeho existence byla krátká, je obtížné dohadovat se o tom, zda splnil naděje svých zakladatelek. Jeho společenská role byla v dobovém kontextu spíš okrajová, přesto byl jistým fenoménem hodným pozornosti. Dobře zachovaná dokumentace, zde využitá jen z menší části, je malou sondou do dobové atmosféry a může přinést zajímavá doplňující fakta k dějinám pedagogiky, sociologie, kulturní historie, dějin umění, etnologie i ženské emancipace.

POZNÁMKY

- ¹ Zde může být zmíněna například výzva „Češkám!“ K. Světlé, Jenny kněžny Taxisové, B. Macháčkové, B. Křížkové, F. Zapové, J. Pechové a několika dalších, agitující k založení Náprstkova českého průmyslového muzea, Národní listy 28. ledna 1863, nebo iniciativa Zlatá kniha dívek českoslovanských, vzniklá téhož roku k cyrilometodějskému miléniu.
- ² Snahy po zavedení národního kroje lze sledovat v málo přerušované linii od r. 1848, v 60. letech dominuje těmto tendencím časopis Lada, od 80. let se vedle Prahy stává dalším významným centrem Olomouc a zde vydávaná Domácí hospodyně s přílohou Náš kraj. Množí se i návody na vybavení české domácnosti i celého domu v českém stylu, uveřejňované například v Kalendáři paní a dívek českých. 90. léta s euforií kolem Zemské jubilejní a Národopisné výstavy tyto tendence dále posilují.
- ³ V 90. letech minulého století bylo v Praze sedm německých nebo německo-francouzských penzionátů. Byl to např. roku 1855 založený penzionát J. Kirschbaumové, vedený později M. Plačkovou na Václavském náměstí, penzionát M. Wagnerové roz. Lwowské na Valdštejnském náměstí (založ. 1852), ústav V. Winterové na Staroměstském náměstí, francouzský penzionát v Celetné ulici vedený S. Kellnerovou atd.
- ⁴ Základní archivní materiály týkající se penzionátu jsou uloženy v archivu Náprstkova muzea, dále jen ANápM., fond VN/XVIII. – Žádost zařizujícího komitě z 23.3.1898 adresovaná Městské spořitelně (dotace 15 tisíc zl.). Spořitelna ji schválila 30.3.1898 pod čj. 3508. Přípis Městské rady král. hl. města Prahy z 27.4. vyjadřuje „ochotu k uskutečnění myšlenky té přispěti a ctěnému kruhu dam při provádění její své morální podpory a ochrany neodepřiti.“ Josef Hlávka věnoval ústavu 500 zl. ANápM. XVIII/3. Srovnej též Brabencová, Jana: Renata Tyršová a české dívčí odborné školství. Documenta Pragensia 11, 1994, s. 200–208.

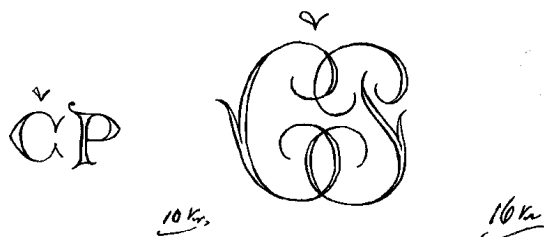
- ⁵ Dvoupatrový dům č. 25 v Žitné ulici byl zakoupen za 85000 zl. Nájemníci v přízemí zatím zůstali, horní dvě podlaží byla do srpna uvolněna a pronajata penzionátu za 4 500 zl. K domu patřila zahrada, která byla penzionátem rovněž využívána. Dům měl výhodnou polohu. Bylo odtud blízko do Vodičkovy ulice, do Vyšší dívčí školy, kterou navštěvovala většina frekventantek i do Resslovy ulice, kde byla Vyšší obchodní a průmyslová škola Ženského výrobního spolku.
- ⁶ Zprávy byly posílány do 60 časopisů.
- ⁷ Inzerát Národních listů z 8.5.1898. Po uskutečnění výběrovém řízení se ředitelkou penzionátu stala Julie Emingerová, první vychovatelkou Otilie Palečková, druhou Marie Štiková, francouzská vychovatelka Mlle. Gonnin pocházela z Paříže. První hospodyně se stala Justina Rambouská. ANápM. XVIII/2.
- ⁸ V Programu se mj. uvádí, že ústav je určen chovankám české nebo jiné slovanské národnosti, náboženství křesťanského. Budou „vychovávány v duchu ryze národním, aby jednou ve svém povolání důstojně reprezentovaly českoslovanské ženy jak v rodinném, tak i v národním a společenském životě. Výchovou, poučením a příklady chceme vésti chovanky své k pravé zbožnosti, k ideální ženskosti, ke ctnostem, které dívky krášlí a ženy obšťastňují, k pracovitosti... chceme v nich probouzeti lásku a úctu k povinnosti rodinné, národní i společenské, k české literatuře, vědě a umění, k trpícímu a strádajícímu lidstvu i k blahodárné prospěšné práci národní...“ ANápM XVIII/2.
- ⁹ Např. první náčrt zařízení studovny: 40 skříněk na učení, stolky k učení, židle z ohýbaného dřeva k nim, knihovna (či malé dvě?) – vše od firmy Navrátil. Co na zemi pod stoly? Houně? Rámce na 2–3 obrazy, lustr... ANápM XVIII/1.
- ¹⁰ Národní listy 28.6. a 4.8. Koula byl zároveň spoluautorem výstavní hospody „U Nesmysla“, parodující secesní sloh.
- ¹¹ Nábytek salonu byl vyroben v pražské truhlářské dílně V. Mlcha, jídelna byla dílem umělecké truhlářské dílny při Průmyslovém muzeu v Chrudimi. Výstava architektury a inženýrství 1898. Katalog a průvodce, Praha 1898 s. 53–54. Salon je uveden pod č. 29, jídelna pod č. 30.
- ¹² Do salonu přišla na Koulův návrh tapeta barvy starého zlata, která dobře ladila se zeleným čalouněním nábytku. Na dva sloupovité podstavce byly umístěny busty B. Smetany a S. Čecha atd. Druhý nábytkový komplet přišel do tzv. malé jídelny. Velká jídelna, která zároveň sloužila jako taneční sál, byla vybavena sklápěcími stoly speciální konstrukce rovněž podle Koulova návrhu.
- ¹³ Souprava do salonu stála 12 000 zl.
- ¹⁴ Celková suma za kuchyňský soubor činila 313 zl. 40 kr. V soupise je obsaženo na 20 položek, od kredence a stolu přes skříň na mytí nádobí, police, spížirnu, stolice a stoličky, bednu na uhlí, k válu na těsto, věšákům na utěrky a prkénkům na krájení. ANápM XVIII/1.
- ¹⁵ Veškeré postele a linolea do provozních prostor dodala firma Gottwald.
- ¹⁶ R. Tyršová, První český penzionát pro dívky v Praze. Jeho založení a první rok činnosti. Praha 1899, s. 6.
- ¹⁷ Velký stolní porcelánový servis pro 50 osob dodala firma Neff. Příbory a další doplňky nabídl pražský zástupce vídeňské c.k. Dvorní a výsadní továrny na kovové zboží J. L. Herman: „...dovoluje si učiniti uctívou nabídku...jak příborů, kávových a čajových koněvek, košíčků na pečivo, mís na pečeně, svícňů a pod., vše v čínském stříbře, tj. bílém alpakovém kovu silně v jakosti zaručené stříbřeno. Vzhledem k mé uctivé nabídce dovoluji se odvolati na mé dodávky pro slavnou Akademii p. hr. Straky, dále kadetní školy

v Praze, Národního domu na Král. Vinohradech atd., což samo svědčí o důkladnosti mých výrobků...“ ANápM XVIII/1.

- ¹⁸ Dívky se učily při pravidelných dýcháncích servírovat čaj.
- ¹⁹ VN 18/1/1. Alois Bolom ze Senovážného náměstí doporučuje svou „výstroj stolní, ložní i kuchyňskou, vše výhradně české výrobky za nejlevnější cenu.“ Firma Klazar a synové z Kruhu v Čechách posílá obsáhlý ceník, Vondrova tkalcovna v Červeném Kostelci nabízí své „zboží výtečné jakosti, obzvláště damašky s národním ornamentem v cenách nejlevnějších“. Bratři Tšídové, majitelé První české továrny na vyšívání v Nové Kdyni prezentují své zboží, které má „báječnou láci a trvanlivost, je to vyšívání všeho druhu, bílé i barevné, zvl. pak vyšívání národní, přesně podle vzorů českoslovanských zhotovené.“ ANápM XVIII/1.
- ²⁰ Hlavními konkurenty byly firmy Čenych a synové z Josefova a Adolf Novotný z Týniště nad Orlicí. Tato druhá firma byla vybrána především proto, že poskytla větší slevu. Zakázka obnášela 18 kusů velkých koberců a 40 předložek k postelím. Majitel svou kolekci charakterizuje jako „výběr pěkný, který i mému českému závodu dělá čest a jeho dobrou pověst mezi chovankami ústavu, budoucími to českými ženami, šíří.“ ANápM XVIII/1.
- ²¹ „Do ložnic chovanek a tří pokojů slečen jednak kříže, jednak obrazy P. Marie aj. Snad 4 kříže, pak Sixtinská Madona, fotografie neb světlotisk. Některá gotická neb ranně renesanční Madona, P. Marie Hostýnská, Schweigerem reprodukováná, Ukřižovaný Maxův, Myslbekův sádrový krucifix...“ ANápM XVIII/1 (rukopis R. Tyršové).
- ²² Národní listy 27. 7. 1898, R. Tyršová, Slovo o českém penzionátu.
- ²³ „Mnoho se mluvilo o přepychu a nadměrné nákladnosti celého zařízení, ale pravdě budiž dáno svědectví, že tu není ani stopy plýtvání nebo okázalosti, nýbrž dívky se tu každým pohledem i hnutím musí učití poznání, že s elegancí nejlépe se shoduje jednoduchost a s distinkcí skromnost. Ovšem je tu každý kousek úpravy nový a vkusný, moderní a důkladný, vše jest vybraně pěkné a účelné...“ Ženské listy 1898, č. 12, s. 243.
- ²⁴ Byly to převážně dcery pražských měšťanských rodin (i malá Jaromíra Podlipná) a platily 30 zl.
- ²⁵ ANápM XVIII/3.
- ²⁶ R. Tyršová, První český penzionát..., s. 4 a 9.
- ²⁷ Vychovatelka O. Palečková odešla hned po ukončení prvního školního roku. Byla vystřídána L. Hudcovou, která v penzionátu působila dva roky do června 1902. Také první francouzská vychovatelka, Mlle. Gonnin, dala výpověď hned na konci školního roku. Na její místo nastoupila Mlle. Laforge. Hospodyně J. Rambouská odešla po dvou letech. V září 1900 nastupuje na její místo A. Bindarová. První ředitelka Julie Emingerová opustila ústav také za dva roky. Vystřídala ji M. Štiková, která tu působila původně jako vychovatelka. Přes velký zájem relativně vzdělaných a schopných samostatných žen (v původním konkursu se sešlo několik desítek žádostí), nebylo asi jednoduché v penzionátu žít a pracovat. ANápM XVIII/2.
- ²⁸ Např. Českoslovanský penzionát na Karlově náměstí.

PŘÍLOHA 1

Návrhy iniciál Českého penzionátu vypracované industriální učitelkou M. Walterovou z Městské průmyslové pokračovací školy pro dívky.

PŘÍLOHA 2

Dopisní papír firmy J. Pazdery s objednávkou nádobí pro penzionát.

Vyznamenána na všech výstavách
vždy 1. cenami.

* Závod založen roku 1823 *
(resp. obnověn v r. 1884).

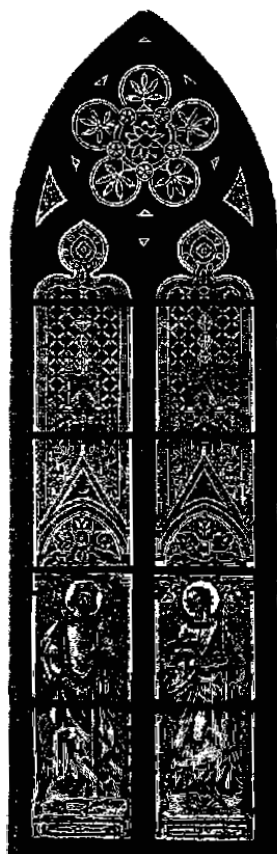
Atelier v Praze:
Smetanova ulice, č. 132-II.

J. PAZDERA,
odborný akademický malíř a majetník

prvního a nejstaršího uměleckého závodu českého
pro malbu na skle.

Zeslátnosti:
Umělecká malba
oken chrámových.

V Praze 18. října 1898

Věhlasná firma!
paní Josefa Kaprálková.

1 rájový jehlek. Romantickým prosem a 75 Kč.
1 řádkový " " " 50 "
1 mísa na dort " " 2 zł. —
1 mísa na podstavci " " 2 " 50 "

Lichová pětou

Josef Pazdery

PŘÍLOHA 3

Záhlaví letáku továrny na vyšívání v Nové Kdýni.

BRATRÍ
TŠÍDOVÉ

PRVNÍ ČESKÁ
továrna na vyšívání
V NOVÉ KDÝNI.

Vyznamenána na výstavách: —

Na Jubilejní v Praze 1891 (zlatou) — v Plovdivě 1892
(stříbrnou) — v Jindř. Hradci (bronz.) — v Rokycaněch (stříbrnou) — v Jaroměři (stříbrnou) — v Telči
(stříbrnou) — ve Kdýni (stříbrnou) — v Ném. Brodě
(zlatou) — v Domažlicích (zlatou) — na Smíchově
(stříbrnou) — v Praze 1893 (zlatou medaili).

Vzorky
na požádání
franko.

PŘÍLOHA 4

Leták firmy na lněné a bavlněné zboží v Červeném Kostelci (ubrus s motivem Národopisné výstavy).

JOSEF VONDRA
v Červ. Kostelci.

tkalcovna na lněné a bavlněné zboží všeho druhu,
bílé a barevné grádle,
ručníky a ubrusy v rozličných barvách
(dle přání i s jícenem).
Rozličné zboží různých druhů. ✦ Vzorky na pořádku zdarma.

16. 11. 1911

Nadpis. n. 16.

Zákonem chráněný vzor ubrusu!

Zákonem chráněný vzor ubrusu!

PŘÍLOHA 5

Pohlednice s ukázkou interiéru penzionátu

JÍDELNA

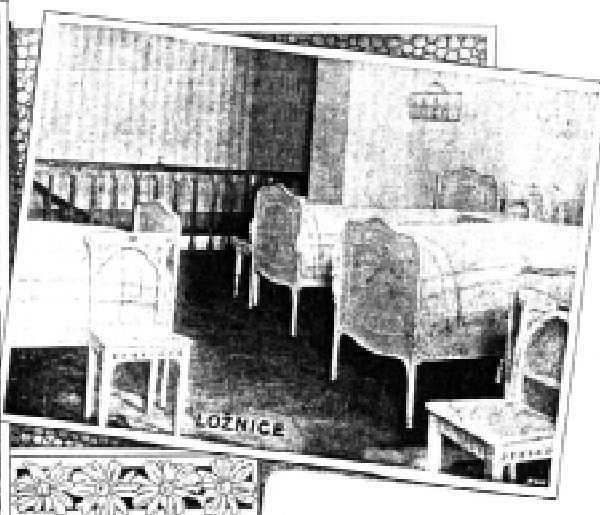
První český pensionát
pro dívky v Praze. —

SALONEK

LOŽNICE

LOŽNICE

První český pensionát pro dívky v Praze.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE ERRICHTUNG DES ERSTEN TSCHECHISCHEN PENSIONATS FÜR MÄDCHEN IN PRAG 1898

Irena Štěpánová

Am 15. September 1898 wurde das erste tschechische Pensionat für Mädchen in Prag geöffnet. Es war die erste derartige Institution in Böhmen, die auf tschechisch geleitet wurde (in Mähren entstanden kurz davor zwei tschechische Pensionate). Der Anstalt entsteht relativ spät, erst danach, was die genug breite Netz vom Grund- und Oberschulwesen, teilweise auch die Mittelschulen (Gymnasium Minerva), die Anstalten für Bildung der Lehrerinnen und die allgemeinen und praktischen Kurse bei Ženský výrobní spolek český (Tschechischer Frauenherstellungsverein) errichtet wurden. Die spätere Entstehung der exklusiven, sehr kostspieligen und für enge Gesellschaftsschicht der Töchter der wohlhabenden tschechischen Eltern aus dem Lande bestimmten Einrichtung beweist die ziemlich große Demokratie der tschechischen Gesellschaft. Die reiche Archivdokumentation ermöglicht den Prozeß der Pensionatentstehung zu rekonstruieren, wie nach der Ideenseite (der Akzent auf das Tschechentum war der einzige, von der allgemeinen pädagogischen Konzeption verschiedene Punkt), so nach der Personalseite und auch nach der materiellen Ausstattung, die trotz der allmählich antretenden Sezession vorwiegend im aus dem Volksmilieu abgeleiteten „tschechischen Nationalstil“ getragen wurde.